

ГРАФОЛОГІЯ В СУДОВОМУ ПОЧЕРКОЗНАВСТВІ: ДРУГИЙ ПРИХІД ЧИ НОВИЙ ПІДХІД?

Гонгало С.Й.,

Національний університет «Острозька академія»

Судове почеркознавство за останніх років досягло значних результатів у вирішенні ідентифікаційних задач. Водночас проблематичними і не до кінця вирішеними залишаються задачі діагностичні та класифікаційні. Використання традиційних підходів дослідження зазначеної проблематики не дають бажаних результатів. Методики, що існують наразі, або малоефективні, або втрачають свою актуальність.

Вважаємо, що цікавим і перспективним є «новий» підхід до вирішення цілого ряду діагностичних задач. Що ми маємо на увазі, коли говоримо про «новизну»? Насамперед ми говоримо про вже існуючі, але не визнані на належному рівні, напрями наукових напрацювань у такій спірній галузі знань, як графологія. «Новий» напрямок в розвитку судового почеркознавства пов'язаний з вивченням залежності між почерком та властивостями особи. Дослідження в даній галузі проблематичні в силу того, що обидві системи – «особа» і «почерк» - є складними в плані вивчення, - відмічає Негодина О.А. [1, с. 202].

Попова О.А. наголошує, що індивідуальність почеркових об'єктів, яка є відображенням індивідуальності окремо взятої людини, слугувала підґрунтям існування судово-почеркознавчої експертизи. Боротьба зі злочинністю визначила подальший розвиток почеркознавства в цілому. Відомості про особу злочинця ставало виявляти все важче, а відповідно, дослідження почеркових об'єктів ставало все більш важливим [2, с. 126].

Іщенко Є.П., досліджуючи можливості криміналістичного почеркознавства та графології, вказує, що «можливість існування взаємозв'язку між ознаками почерку та властивостями особистості, безсумнівно, опирається на відоме в судовому почеркознавстві положення про психофізіологічну природу почерку і його основні властивості: індивідуальність, динамічну стійкість, варіаційність та вибіркочку мінливість» [3, с. 118].

Калаєнова О.Д. зазначає, що наразі накопичено достатній міжнародний емпіричний досвід графологічного аналізу; досягнуто високого теоретичного осмислення психічного, фізіологічного й фізичного феномену формування системи письмових графічних знаків. Сформовані завдання достатнього щодо сучасності осмислення теоретичної системи спеціальних знань: визначення предмету й методів дослідження, структури наукового напрямку, загальних і спеціальних завдань і задач; установлення сутнісних зв'язків графології з іншими науками й емпіричними систематизованими знаннями тощо [4, с. 165]. Одночасно в Україні графологія, як наука, знаходиться в зародковому стані, ґрунтовних досліджень в даному напрямку не проводиться, мають місце лише окремі розвідки.

Найчастіше про графологію згадують в контексті почеркознавчих досліджень з метою вирішення діагностичних та класифікаційних задач. Зокрема, Когутич І.І. зазначає, «що розробка методів сучасної почеркознавчої і перспективної графологічної експертизи, за допомогою яких можна виокремити інформацію про змінювані зовнішні та внутрішні умови виконання рукопису, була й залишається одним із актуальних завдань судового документознавства. Саме тому в його межах, поряд із вченням про судово-почеркознавчу ідентифікацію, з'явилося і вчення про судово-почеркознавчу діагностику, продовженням якої, сподіваємось, стане вчення про психолого-почеркознавчий (графологічний) аналіз» [5, с. 198]. Українськими вченими лише піднімається це питання в той час, коли закордоном проводяться дослідження з метою використання положень графології у судовому почеркознавстві, розробляють підґрунтя для нових видів (підвидів) криміналістичних експертиз.

Петрова С.І. у дисертаційному дослідженні з питань діагностування психологічних властивостей виконавця рукопису за почерком при розслідування злочинів, під судово-

почеркознавчою діагностичною експертизою по встановленню психологічних властивостей виконавця рукопису розуміє виконання експертом на основі спеціальних знань дослідження класифікаційно-діагностичних ознак почерку, які містяться в рукописі і відображають окремі психологічні властивості особистості його виконавця, з метою реалізації отриманих відомостей в процесі розкриття, розслідування злочинів і проступків, а також розгляду справ у суді [6, с. 61-62].

Чому ми акцентуємо увагу саме на графології? Незважаючи на шквал критики окремих положень графології, варто визнати і її позитивні сторони. Графологія добре зарекомендувала себе в сфері HR-менеджменту та як ефективний інструмент діагностики в роботі психологів.

Досліджуючи різноманітні джерела з судового почеркознавства та графології, встановлено проблемні аспекти, на які також вказує Калаєнова О.Д., зокрема: «- існують істотно не визначені питання щодо предмету почеркознавства і графології. Це стосується аспектів методологічних рівнів. Почерк у своїх проявленнях на фізичному рівні характеристика має причинні зв'язки не лише з фізичною анатомією людини, а також фізіологічними (молекулярними) процесами. Доведено існування механізму передачі ментально-емоційних, чуттєво-інтуїтивних імпульсів інформаційного характеру на білкову структуру клітини, зокрема клітині мозку. Цей механізм проектує свою дію й на письмо включно. Тому доречно вивчення цього механізму в програмах почеркового дослідження. Графологія як науковий напрямок, що досліджує рефлексивну рухів, пов'язаних з особливостями організації психіки людини, зокрема його характером, звичками, стереотипами мислення й поведінки, має включити у свою методологічну структуру вчення про принципи та імпульсний механізми передачі інформації, зокрема, обумовлення рухів у письмі». Дослідниця також відмічає, що «сучасний аналіз самої графології як наукового напряму дослідження специфічних об'єктів, а також як системи знань, виявляє ряд проблем, а саме лишаються прихованими інструменти самопізнання й творчого самовираження; по-друге, стримується рух формування надійного й креативного методу дослідження реальності, зокрема в частині злочинної події» [4, с. 165].

Калаєнова О.Д. робить висновок, що «сама графологія з особливим предметом уприутул наближена до наукового обґрунтування компліментарності матеріалістичної та інформаційної парадигм. Тому пріоритетними у своєму розвитку в цій науці мають бути: визначений предмет графології з позицій двох зазначених парадигм; з позицій особливого методологічного характеру сформована система цих наукових знань; у структурі предмету створена системна лексико-термінологічна частина; створена програма спеціальної професійної підготовки кадрів, орієнтована на комплексний багатоаспектний галузевий підхід до формування предмету графології» [4, с. 165].

Савчук О.Ю., розглядаючи перспективи судового почеркознавства, вважає за доцільне «зупинитись на психолого – почеркознавчому дослідженні почерку та підписів (*на думку автора, таку назву доцільніше використовувати замість графології*), оскільки така галузь успішно розвивається в західних країнах, проте є забутою в нашій науці». [7, с. 115]. Аналізуючи можливості такого виду досліджень та перспективи використання висновків в якості доказу, дослідник зазначає: «Висновок психолого-почеркознавчої експертизи може бути лише ймовірним, оскільки лабільність психіки особи та можливість неоднозначного (не завжди адекватного) реагування на певні події не дає можливості 100-відсоткового аналізу поведінки та характеру виконавця тексту чи підпису. Проте роль такого висновку у діагностичному плані важко переоцінити» [7, с. 117].

Підсумовуючи викладене, приходимо до висновку, що питання запровадження окремих положень графології у судове почеркознавство є актуальним і потребує ґрунтовного наукового дослідження та вирішення комплексу першочергових задач. Зокрема:

- продовжити роботу щодо визначення предмету почеркознавства і графології;
- розробити наукові основи методики графологічних досліджень в рамках судового почеркознавства;

- розробити єдину термінологію для судової графології, виходячи з положень судового почеркознавства.

Вважаємо, що варто погодитись з Негодіною О.А., яка зазначає, що в рамках подолання дефіциту теоретичних відомостей в судово-почерковій діагностиці робота дослідників повинна бути спрямована головним чином не лише на пошук закономірностей відображення властивостей і станів особи в почерку, але і на наступний їх аналіз та пояснення [1, с. 203].

Список використаної літератури

1. Негодина О.А. Этапы современного развития судебного почерковедения // Вестник Томского государственного университета. 2017. № 415. – С.200-205
2. Попова О.А. Предпосылки возникновения диагностических исследований в почерковедении [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/predposylki-vozniknoveniya-diagnosticheskikh-issledovaniy-v-rocherkovedenii>
3. Ищенко Е.П. Поговорим о графологии. Почерк – зеркало души. – Москва: Проспект, 2017. – 216 с.
4. Калаянова О.Д. Криміналістична інформація в графологічних об'єктах / О. Д. Калаянова // Південноукраїнський правничий часопис. - 2015. - № 2. - С. 162-166. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2015_2_49
5. Когутич І.І. Графологія: загальнонаукові та криміналістичні погляди її пізнання і застосування: монографія у 3 т. Т. 1: Загальне поняття графології та історичні аспекти її становлення як галузі наукового знання / І.І. Когутич, - ВО-П Шпак В.Б., 2019. – 352 с.
6. Петрова С.И. Теоретические и методические основы диагностирования психологических свойств исполнителя рукописи по почерку при расследовании преступлений): Дисс. ... канд. юрид. наук. – М., 2017. – 208 с.
7. Савчук О.Ю. Розвиток судового почеркознавства: історичний і перспективний контекст // Судова експертиза: сучасність та майбутнє: Матеріали круглого столу (25 січня 2018 р, м. Львів); за заг.ред.д.т.н. Кузіна М.О. / Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України. – Л., 2019. – 150 с.